

Григорчук Ю.М.

АВТОРСЬКА МОЛИТВА У ТВОРЧОСТІ ВІРИ ВОВК

Анотація. У статті охарактеризовано ідейно-естетичні та жанрово-стильові особливості авторської молитви Віри Вовк. Встановлено наявність у доробку письменниці великого корпусу текстів молитовного змісту (переважно поезій). Наголошено, що більшість літературних молитов авторки – це оригінальні новотвори, а не інтерпретації канонічних молитовних формул. З'ясовано витоки жанру молитви та проаналізовано специфіку його втілення у прозі, поезії та драматургії Віри Вовк.

Ключові слова: Віра Вовк, авторська молитва, художнє мислення, афористичність, метафора, образ, символ.

Інформація про автора: Григорчук Юлія Миколаївна, кандидат філологічних наук, молодший науковий співробітник Відділу історії української літератури, Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України.

Електронна адреса: yulviola@ukr.net

Hryhorchuk Y.

AUTHOR'S PRAYER IN THE WORK OF WIRA WOWK

Abstract. The article is devoted to the analysis of the genre of the author's prayer in the literary works of Wira Wowk. The object of study for the first time was not only poetic, but also the writer's prose and dramatic texts. The analysis of biographical and literary works testified that the genre of prayer is an integral part of the Wira Wowk's work. This genre is multivariate embodied in the writer's prose, poetry and drama.

On the basis of the analysis of biographical and literary criticism, the organicity of the genre of prayer in the work of Vera Vovk and the specifics of his embodiment in prose, poetry and drama is emphasized.

It is noted that short aphoristic verses and prayers are characteristic of poetry, and long prayers and meditations are characteristic of prose and drama. The writer puts prayers in the context of the work (characters' prayers) or introduces them into the plot as inserted elements (author's prayers). These are prayer-requests, thank-you prayers and prayers-glorification, and also prayers-confessions and prayer-reflexions.

Their recipients are the Lord God, the Virgin Mary and the saints (Teresa of Lisieux, Francis of Assisi, Nicholas of Myra). The topics of these prayer texts cover the themes of creativity, spiritual quest, and the fate of the native land.

The author's prayers of Wira Wowk also have a wide palette of artistic means, namely: biblical reminiscence (introduction to the text of allusions and symbols from the Old and New Testament), synthesis of poetry and prose (to reproduce the dialogue between earthly and heavenly), symbolism and metaphorical, thanks to which in a few words it is possible to express a deep meaning.

Especially brightly these funds are reflected in the poetry of Wira Wowk. These are verbal prayers and prayers without words (colors, sounds of musical instruments), as well as prayer speech and silence prayer, prayer acts and prayer contemplation. In Wira Wowk's poetry there is a distinct and unusual image of the Creator God, embodied in the symbolic guises of the Master, the Gardener, the Jeweler, the Astronomer, the Builder, the Film Director, whom no one sees, and the Captain on the river of life.

The analysis shows that the genre of prayer is an integral component of the artistic thinking of Wira Wowk. The literary prayers of the writer are not copies of canonical texts, but are original works.

Key words: Wira Wowk, author's prayer, artistic thinking, aphorism, metaphor, image, symbol.

Information about author: Hryhorchuk Yulia, PhD in Philology, Research Assistant at the Department of History of Ukrainian Literature, Institute of Literature T.G. Shevchenko National Academy of Sciences of Ukraine.

E-mail: yulviola@ukr.net

Hryhorczuk J.

AUTORSKA MODLITWA W TWÓRCZOŚCI WIRY WOWK

Streszczenie. Ten artykuł poświęcony jest analizie gatunku modlitwy autorskiej w twórczości Wiry Wowk. Przedmiotem badań są nie tylko poetyckie, ale także prozatorskie i dramatyczne teksty pisarki. Na podstawie analizy krytyki biograficznej i literackiej podkreślono powody szczególnej literackiej uwagi autorki wobec gatunku modlitwy i opisano specyfikę realizacji tego gatunku w prozie, poezji i dramaturgii.

Ustalono, że poezja charakteryzuje się krótkimi aforystycznymi wersami-modlitwami, a dla prozy i dramaturgii typowi są długie medytacje modlitewne. Pisarka wstawia je w kontekst wydarzenia (modlitwy protagonistów) lub wprowadza je w fabułę jako wstawione elementy (modlitwy autorski). Są to modlitwy-wdzięczności, modlitwy-chwały, a także modlitwy-sповідzi i modlitwy-refleksje. Ich adresatami są Pan Bóg, Najświętsza Maryja Panna i święci (Teresa z Lisieux, Franciszek z Asyżu, Mykoła Myrlikijski). Dominującymi tematami tych modlitw są tematy kreatywności (w poezji), poszukiwań duchowych (w prozie) i losu rodzimej ziemi (w dramaturgii).

Modlitwy autorskie Wiry Wowk mają również szeroki zakres środków artystycznych. Do nich należą biblijna aluzyjność (aluzji ze Starego i Nowego Testamentu), synteza poezji i prozy (dla wyrażenia dialogu między ziemią a niebem), a także aforystyczność, symboliczność i metaforyczność, dzięki czemu w kilku słowach można wyrazić głębokie znaczenie.

Te środki artystyczne są wyraźnie przedstawione w poezji Wiry Wowk. Są to modlitwy werbalne i modlitwy bez słów (poprzez kolory, głosy instrumentów muzycznych), a także modlitwy-przemówienia i modlitwy-milczenia, modlitwy-czyni i modlitwy-kontemplacje. Charakterystyczną cechą poezji Wiry Wowk jest też oryginalny obraz Boga-Stworzyciela, urealniony w symbolicznych hipostazach Mistrza, Ogrodnika, Jubilera, Astronoma, Budowniczego, Reżysera, którego nikt nie widzi, i Kapitana na Rzece Życia.

Przeprowadzona analiza potwierdza, że gatunek modlitwy jest integralną częścią artystycznego myślenia pisarki, a modlitwy autorskie Wiry Wowk są utworami oryginalnymi, nie wzorowanymi na modlitwach kanonicznych.

Słowa kluczowe: Wira Wowk, modlitwa autorska, myślenie artystyczne, aforystyczność, metafora, obraz, symbol.

Nota o autorze: Hryhorczuk Julia, kandydat nauk filologicznych, młodszy pracownik naukowy w Oddziale Historii Literatury Ukrainiejskiej, Instytut Literatury im. Tarasa Szewczenki przy Narodowej Akademii Nauk Ukrainy.

E-mail: yulviola@ukr.net

Постановка проблеми. «Молитво, моє весло! / Без тебе мій човен / Застрягне в штилі! / З тобою пливу / До берегів батьківщини / У рожу світла» [7, с. 20]. У цій поезії зі збірки «Вселенна містерія» віддзеркалене глибоке розуміння світлоносного значення молитви і її вагомої ролі в житті людини, а водночас – метафорично втілене духовне кредо ліричної героїні Віри Вовк.

Символічний образ молитви-весла, стерна у бурхливому буттєвому морі, мабуть, найадекватніше виражає цю суть. Фактично, усе життя письменниці – невинна подорож, 92 роки мандрів світами, із яких лише перші 10 пройшли на рідній землі. Водночас, як стверджує Віра Вовк, це були роки надзвичайно важливі для її становлення, особливо період навчання в Українській жіночій гімназії «Рідна школа» у Львові, незабутні дні дитинства в Кутах чи той короткий час, коли сім'я жила у Митрополичій палаті у Львові, і сам Андрей Шептицький став хресним батьком майбутньої письменниці [2, с. 32]. Уже тоді щабель за щаблем закладались основи християнського світогляду Віри Вовк, який потім «оформився й дозрів на ґрунті західного католицизму» в Німеччині і Бразилії [35, с. 10], який не зламали воєнні лихоліття, виклики еміграції й постіндустріальної цивілізації XXI століття.

Аналіз публікацій з теми дослідження. Глибоку закоріненість художньої думки Віри Вовк у світі релігійно-християнських цінностей раз у раз відзначали дослідники її творчості, зокре-

ма С. Гординський, М. Овчаренко, Віра Ворскло, М. Тарнавська, М. Коцюбинська, Вал. Шевичук, Ю. Покальчук. Вони характеризували цю рису і як «вияв християнського світогляду» [31, с. 173], і як «глибоку релігійність» [35, с. 12], і як «висоту релігійного почування» [33, с. 6], «духовне та інтелектуальне наповнення твору на рівні світових моральних цінностей» [37, с. 6], «невинний пошук Істини, Добра, Краси» [36, с. 149]. У добробку Віри Вовк плідною формою вияву цих світоглядних ідеалів стала молитва – не канонічна, а оригінальна, авторська, владена в уста героїв, вписана в оповідний контекст (як у повістях «Духи й дєрвіші», «Останній князь Звонимир») чи оформлена у самостійний твір (поезії «Молитва», «Дарунок») або цикл творів (збірка «Молєбєнь до Богородиці»).

Прикметно, що наукове вивчення жанру молитви у вітчизняному літературознавстві перебуває на етапі становлення. Цій темі присвячено праці В. Антофійчука, І. Бєтко, Т. Бовсунівської, І. Ісїченка, І. Качуровського, а також – змістовна монографія І. Даниленко «Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція», в якій здійснено аналіз витоків, функціональних і жанрових різновидів цього літературного феномену.

Визначення раніше не вивчених напрямків дослідження. На ґрунті сформованої теоретичної бази дедалі більше актуалізується вивчення молитвотворчості конкретних митців: Б.-І. Антонича (І. Калинець), В. Стуса (А. Ма-

лецька), поетів Празької школи (К. Семченко). Обсяг цей дуже великий і розгортає плідне поле для майбутніх досліджень. Так, ґрунтовного підходу потребує вивчення жанру літературної молитви у творчості українських діаспорних письменників, зокрема художніх текстів Віри Вовк, у яких цей жанр отримав багатогранне вираження. Цікаво, що є навіть окрема розвідка, присвячена молитовній ліриці Віри Вовк, – «Своєрідність жанру молитви в поезії Віри Вовк». Її авторка Д. Льохарт, ґрунтуючись на праці І. Даниленко, виокремлює основні тематичні групи молитов поетеси, зараховуючи до них також нові різновиди – молитву-гімн, -медитацію й -покаяння [34, с. 45]. Однак комплексного дослідження авторської молитви на матеріалі усієї (поетичної, прозової, драматичної) творчості Віри Вовк досі немає. Усе це вказує на актуальність і перспективність дослідження літературної молитви письменниці, зокрема увиразнює потребу глибшого осмислення витоків цього жанру, специфіки його реалізації в інших (прозових і драматичних) творах та виявлення домінантних художніх особливостей.

Формулювання мети статті. Отже, мета статті – проаналізувати джерела й ідейно-естетичну специфіку літературних молитов Віри Вовк, представлених у її прозі, поезії й драматургії.

Виклад основного матеріалу. Як зізнається письменниця, уже з юності молитва була для неї життєвою потребою. *«Ще маленькою, – пише вона, – я розуміла це так добре, що раз, коли мені застряг м'ячик у ринві, я клякнула серед Гучави, левади перед бабусиним домом, і почала молитися. Сусід, довідавшись, що трапилось, добув мені мою іграшку... Другим разом я молилася багато "отче-наших", щоб Бог навчив мене літати, але скоро зрозуміла, що на це треба багато, багато літ творчої праці...»* [8, с. 64]. Так, із дитинним усміхом, просто й невимушено, розповідає про ранній духовний досвід біографічна повість «Духи й дервіші». Інше диво сталося перегодом у повоєнній Німеччині. Воно описане у книзі спогадів «Мережа»: *«З кінцем війни відкрили в Тюбінгені перший у Німеччині цілілий університет, куди ринула вся голодна науки громада, і мені також до болю хотілося вчитися, а тут – ні достатків, ні навіть матурального свідоцтва, що згоріло в Дрездені... Я бомбардувала небо молитвами. Ми з мамою молилися навіть у автобусі, коли через тиждень знов їхали до Тюбінгену. На наш дзвінок*

патар Вульф відкрив двері, широко всміхаючись, і мовив: – Але ви маєте доброго Ангела Хоронителя, панно С.! Знаєте, де я вам знайшов кімнату? В домі ректора університету!» [18, с. 14–15]. Після цієї події перед письменницею відчинилися двері вищої школи.

Досвід вислуханої молитви, дива, втіленого в реальності, рельєфно виражений у **прозових творах** Віри Вовк. Художньо переосмислений, він оприявнений у акаузальних ситуаціях у житті героїв, у доленосних подіях, які постають унаслідок почутої молитви. Ілюстраціями цього можна вважати вислухані молитви Віри про долю батька («Духи й дервіші»), Альми про власний дім («Старі панянки»), отця Захарія про іконостас («Останній князь Звонимир»). У текстах ці події трактуються як чудо [8, с. 113; 28, с. 252], або ж як дія Божого Провидіння [22, с. 479; 14, с. 73], прикладами чого є життєвий шлях героїв – отця Захарія («Останній князь Звонимир») і мореплавця Романа («Каравела»), якого Боже Провидіння врятувало від загибелі. У названих повістях молитви, вкладені в уста персонажів, сприяють формуванню антиципаційної тональності, атмосфери очікування на диво і сповнення його. Це чітко ілюструє фрагмент із твору «Старі панянки», в якому молитва дієво оприсутнюється в житті героїнь, сприяючи віднайденню ними довгоочікуваного житла, а сам цей факт трактується як *«казка»* чи *«щось, що можна вважати чудом»* [28, с. 252].

Окрім молитов, вписаних у подієвий контекст, прозовим творам Віри Вовк притаманні також вставні молитви. Переважна більшість із них нерозривно пов'язані з темою творчості: це молитви-прохання про творче горіння, молитви-прослави Бога в мистецтві, а також несловесні молитви, втілені в музиці, ткацтві, іконописі. Яскравий взірць таких текстів – молитви з повісті «Духи й дервіші». Героїня-поетеса звертається у них до Господа [8, с. 117], святих Терези і Франциска [8, с. 118; с. 142], а також до Марії-Богородиці [8, с. 144], прохаючи дарувати їй пісню [8, с. 117], запалити творчим вогнем і дозволити згоріти в нім, як ладан: *«Провадь мій дух! Піднеси його з цієї тяжкої глибини, запаленого Твоїм мистецтвом... Подай, Господи, горіти, як ладан»* [8, с. 131, с. 156]. У прозі Віри Вовк на цій основі виникають самобутні молитви-прослави Бога в мистецтві (*«Пресвята Діво Маріє...»* [22, с. 511], *«Святися...»* [27,

с. 36]), молитви-прохання про творче горіння («Чому сумуєш, моя душе?..» [8, с. 117], «Святий Франческо!..» [8, с. 142], «Провадь мій дух!..» [8, с. 131]) і навіть – молитви-боріння, як-от своєрідна «молитва-всупереч»: «Не за Твоє небо, хоч моя душа співає про місце повної, відкритої краси. І не за те, що завжди тримаєш мене, неначе пташку, в Твоїй добрій долоні. Не за те, що Ти, Великий, відкрив своє вічне вухо, щоб слухати моїх тихих слів. Але тому, що ставиш мені на обрій, здається, неосяжну мету і наказуєш суворо досягти її ще перед заходом сонця. Тому Ти мій Бог, і ніхто більше!» [8, с. 120–121]. У художній канві повісті «Духи й дровиші» наведена молитва постає символічним «Contra spem spero» героїні-поетки, перетвореним нею у «Credo», в гімн довіри Творцю.

Аналогічні мотиви звучать і в ліриці Віри Вовк. Прикметно, що поезія – домінантна форма вираження і відображення глибинних основ її внутрішнього світу, адже «черпає з підсвідомості, невловимої логічними категоріями», внаслідок чого постає «своєрідною містерією, що відкидає легке розшифрування» [19, с. 395]. І це цілком очевидно, бо саме «в ліриці, як і в молитовному зверненні до вищого покровителя, митець оформлює своє трансцендентне світобачення, прагне пізнання власної душі» [32, с. 46]. Загалом, у доробку Віри Вовк близько 50 поезій-молитов, подекуди диференційованих уже в назві (як-от «Молитва», «Молитва тиші», «Музика, безслівна молитва», «Молитва Вселенної», «Рання молитва», «Утреня», «Часослов», «Коляда», «Розарій», «Медитація»), але частіше – жанрово неокреслених, сповнених молитовною тональністю творів. Це молитви-прохання (за себе й за інших), молитви-подяки і молитви-прослави (-похвали, -гімни), молитви-сповіді (-покаяння) і молитви-споглядання (-рефлексії), і навіть – молитви-докоряння [34, с. 45]. Деякі з них безпосередньо звернені до Господа як Начала всього («До Христа на скелі Корковадо», «Молитва до Христа»), інші – до святих, передусім – до Діви Марії («Молебень до Богородиці»), ще інші – до природи як одуховненого відображення Творця («Святодійство», «В повітрі линеш...»), а чимало – до сакралізованих цінностей внутрішнього світу: Батьківщини («Благання за Україну», «Тобі, єдина...», «Україні»), родини («Свята вечеря», «Матінко»), творчості («Ти маєш перстень...»,

«Поезія», «Скрипка»). З-поміж усіх цих текстів особливою вирізняються молитовно-поетичні візії мистецтва. Як зізнається письменниця: «Мистецтво було мені священництвом. Може навіть католицьким священництвом з целібатом» [8, с. 143]. Досвід життя у цілковитій творчій самопосвяті органічно відображений на сторінках її ліричного щоденника і висвітлений у збірках. Для героїні Віри Вовк творчість – це і «вічна флейра» [21, с. 140], і «предвічна мелодія» [20, с. 11], і «музика тиші» [7, с. 111], і «нев'янучий квіт» [20, с. 18], і символічне «ромен-зілля» [25, с. 5]. Невипадково у віршах поетеси раз у раз зринають несподівані молитовно-музичні чи молитовно-малярські візії на зразок: «Любов – не згасає... Три флейти й віоля-да-гамбра / Навколішках моляться» [20, с. 34] чи «Я не вмю молитися, / Мене не навчили в дитинстві. / Молюся фарбами на канві / І Господь розуміє» [7, с. 106]. Відлиті в лаконічну форму вільного вірша, переплавлені в горнилі метафоричної художньої свідомості, такі поетичні одкровення постають взірцями живої віри й репрезентують самотутні зразки авторської молитовної лірики.

Окрім широкого діапазону поетичного втілення, жанр молитви оригінально представлений у драматургії Віри Вовк, насамперед у драматичних поемах «Смішний святий», «Триптих», «Іконостас України». Кожна із них символічно закінчується молитвою. Так, поему «Смішний святий» увінчує поетична прослава Богородиці, створена на зразок травневого молебню чи лоретанської літанії, але з українською народно-поетичною образністю («Радуйся, Діво, веселкою оперезана, / Радуйся, зінице шовкова... / Радуйся, покрове ластовиних гнізд, / Радуйся, ручко щирозолота» [26, с. 60]). Дразу «Триптих» підсумовує хорал-медитація, що зображає небесне блаженство мучеників-страстотерпців, де «блаженні очі бачать Господні світлиці... / і Творець поіменно кличе кожну піщину» [30, с. 132] (прикметно, що твір розпочинається псалмом прослави Творця в часи безвір'я, а закінчується торжественним воскресним хоралом). Подібно й драма «Іконостас України» завершується молитвою-проханням до Богородиці про кращу долю рідної землі: «Стіно незрушима!... / Випроси в свого Сина / дар чудесний, / щоб по страстях розквітли для нас / воскресні весни!» [12, с. 172]. Зважаючи на те, що всі наведені твори були написані в період

бездержав'я, більшість молитовних звернень у них мають виразне національно-патріотичне забарвлення, як-от молитви до мови у «Триптиху»: «Світоче згаслий / ватро зотліла... пісне затоплена / доле зів'яла... писанко вічності... кивоте слова / ручаю ласки: / матірня мово!» [30, с. 112] (поезія об'єднує 23 описові звороти, дібрані за принципом емоційної і смислової градації) чи до Батьківщини в «Іконостасі»: «Земле розорана, / Болю кринице! – / (Коси, мов ворони, / На плащаниці)... / Мати предвічна ти, / Зоре прозора! / Радуйся в вічності, / Іконостас!» [12, с. 162–163] (поезія постає символічною низанкою із 15-ти сакралізованих іпостасей рідної землі). У всіх цих творах звертання до мови чи Батьківщини нагадують звертання до Богородиці, в контексті чого національне набуває ознак сакрального, а історичне – позачасового, вічного.

Незмінно присутні у прозі, поезії, драматургії, короткі молитовні формули отримують у кожній із цих царин власне ідейно-естетичне вираження. У повістях – це вставні тексти або молитви, вкладені в уста героїв, які багатогранно віддзеркалений духовний світ Віри Вовк, її особистий шлях віри, виписаний на тлі доле-носних подій у житті персонажів. У поезії – це короткі вірші-молитви. Досвід несловесного переживання єдності з Усевишнім стає тут мовою символів, метафор, несподіваних зіставлень і асоціацій, а форма тяжіє уже не до розлогого викладу, а до максимальної щільності й лаконічності. На відміну від поезії і прози, драматургія, хоч і сповнена молитовними мотивами, однак репрезентує їх у тісному зв'язку з національно-історичним контекстом. Авторські молитви тут органічно вписані в сюжетну канву й відображають сакралізовані звернення до мови, Батьківщини, народу або ж до Господа із проханням про заступництво і благословення для рідного краю.

Глибокій за змістом молитовній творчості Віри Вовк притаманна також багата **палітра художніх засобів**, із-поміж яких вирізняються *біблійна алюзійність та ремінісцентність, діалогічність, побудована на синестезії поезії і прози, афористичність, рефренне повторення ключових слів і поглиблена символікою метафоричність*.

Так, характерною рисою авторських молитов є **біблійна алюзійність та ремінісцентність**. Ці форми інтертекстуальності присутні

як у прозі, так і в поезії і драматургії Віри Вовк. Ідеться передусім про звернення до Нового Заповіту, образи й символи з якого (провідна зоря, вузька стежка, хресний шлях, терновий вінець, розп'яття, воскресіння, сім печатей та ін.) неодноразово вплітаються в мову творів. На цій основі формуються сталі асоціативні паралелі, завдяки яким особистий досвід і події національного чи локального характеру подаються крізь призму сакрального світу Біблії. Особливо виразно це ілюструє символіка «розп'яття–воскресіння», спроектована на історичну долю України. Припадаючи до стигм рідної землі «з розп'ятою душею» [6, с. 58], ідучи з її дітьми хресним шляхом [4, с. 249] і несучи за Господом свій «непомітний хрест» [9, с. 109], лірична героїня Віри Вовк засвідчує живу віру у відродження батьківського краю, висловлену в молитовному благанні: «Святися, Україно, в страсній долі, / Як образ Бога на землі, / Бо не за страсті, а за святість / На тебе Воскресіння жде» [6, с. 54]. Ремінісцентно тут віддунують відомі рядки молитви «Отче наш».

Актуальна для молитов Віри Вовк і символіка Старого Заповіту. У багатьох віршах поетеси присутні виразні алюзії з біблійної книги Вихід: образи вогненного стовпа, води зі скелі, Червоного моря, обіцяної землі. Цікаво також, що в художніх текстах ці алюзії нерозривно пов'язані з новозавітними образами, як-от у поезії «Тонка стежка»: «Ми шукаємо Тебе / Крізь туман і мряку... / Тільки Ти можеш / Провадити нас / Тонкою стежкою / Між валами кривавого моря / До Обіцяної Землі» [20, с. 56]. Подібна тенденція простежується і в прозових творах, зокрема в молитві героїні «Духів і дервішів». Перші слова дівчини: «Чому сумуєш, моя душе?...» [8, с. 117], – виразно діалогують із молитвою Ісуса в Гетсиманії («Смуток у мене на душі – аж до смерті!» [1, Мт. 26:38]), а останні: «Твої стежки поросли р'ястом. Покажи мені їх, Предвічний, позначи вогняними стовпами» [8, с. 117], – апелюють до символіки стовпів (хмарного і вогненного), якими Бог за часів Мойсея вказував вибраному народові свої дороги [1, Вихід 13:21].

Важливо, що, окрім звернення до загальнолюдської скарбниці біблійних образів, Віра Вовк вдається і до цілком новаторських, експериментальних способів вираження трансцендентного діалогу Творця і творіння. Оригінальною формою втілення цієї розмови є **синестезія поезії**

і прози, завдяки чому поетична молитва органічно вплітається, перетікає у прозовий текст, і навпаки, – прозову оповідь лаконічно підсумовує віршована молитва. Промовистий приклад такої синестезії – твори «Коляда на Щедрий вечір» і «Спілкування з опалевим метеликом». Побудовані у формі діалогів земного й надземного – героїні/героя і небесного метелика чи душ покійних друзів, – вони репрезентують своєрідну мозаїку віршопрози, де поетична форма притаманна мові представників потойбіччя, а прозова – характеризує мовлення земних осіб. Це виразно ілюструють діалоги «Коляди на Щедрий вечір», де мову надземного світу втілюють поетичні голоси покійних друзів, тоді як події земного світу відображають прозові репліки героїні. Темати цих розмов переважно стають важливі екзистенційні питання (життя і смерті, сенсу страждання і творчості, милосердя і прощення), відповіді на які оформлюються у вільновіршовані афористичні мініатюри на зразок: «Треба піти тисячами доріг, / але не згубити в імлі / напрямку до тієї зорі, / що призначена ще / від теплого ліжечка» [Коляда, с. 209], чи: «Усім нам треба / хусточки неба, / щоб витерти очі й душу, / бо земля й небо / зшиті на небосхилі, / нерозлучні» [27, с. 59].

Прикметно, що **афористичність** – одна з характерних ознак авторської молитвотворчості. Чимало з ліричних медитацій Віри Вовк завершуються лаконічними, але філософсько глибокими сентенціями: «Тільки вибранцям дано дійти / До собору немощеним плаєм» [20, с. 28], «Усе Боже – нев'янучий квіт» [20, с. 18], «Дай своє серце тим, / Хто не любить тебе. / Вони є частию всього» [23, с. 42]. Більшість із цих висловів інтегрально об'єднує тема любові. «Святі війни вже не існують, / святою є тільки любов» [10, с. 45], – стверджує лірична героїня поетеси, молитовно прохаючи Господа: «Навчи нас любови!» [23, с. 30], «Святися, крапле любови!» [3, с. 65], «Вселенна благає любови» [23, с. 5].

Вплетені в багатоголосу партитуру текстів, ці крилаті фрази постають не лише засобами формування художньої образності, а й самостійними творами («Слава», «Безмежна любов» [23, с. 26, с. 30], «Покута» [20, с. 43], «Сталягіміт» [3, с. 37]). Виразний приклад таких віршів – афористична поезія «Покута»: «Коли даси потерчаткові / Вишивану сорочину замість драпки, / Не мусиш носити волосяниці / На прощен-

ня гріхів. / Коли засмієшся без гніву / Із наклепів недружніх язиків, / Зайво лізти по сходах навколішки / До святині Неустанної Помочі» [20, с. 43].

До домінантних засобів художнього вираження авторських молитов належить також **рефренне повторення ключових слів**, як-от у поезії «Святися...»: «Святися, земле, водо, повітря, / Святися, дерево, птахо, тварино, / Святися, іконо Творця в людині» [27, с. 36]. У цій молитві з повісті «Спілкування з опалевим метеликом» огорнуто ореолом святості спершу неживу, потім – живу природу, і врешті, як вінець творіння, – людину.

Іншим інструментом поетичного живописання словом у творчості Віри Вовк є **метафоричність**. Вона – невід'ємний компонент ліричних молитов авторки, її мистецький пензель, яким вона творить і пересотворює дійсність. Метафоричність постає під її пером адекватною формою вираження мови душі, способом проникнення за лаштунки матеріально-предметного світу до образних надр першотвору. Видається, що Віра Вовк закодує, загортає в метафору й символ найсокровенніше, найсвятіше, невимовне. Так формуються самобутні взірці несловесної молитви, як-от «Молитва тиші» й «Музика тиші» зі збірки «Вселенна містерія». Відтворена засобами метафоричної мови тиша постає тут єдиною відповіддю на всеохопність Божого слова, перед яким лірична героїня замовкає в благоговінні: «Молитво тиші, / Тебе вчувають гори вечірні / Й трави навколішках. / Навчи мене / В унісон заспівати / З небесними арфами» [7, с. 8], чи: «Хай понесеться / З вечірнім дзвоном / Моя молитва. / Хай музика тиші, / Затулить мої уста / Й закінчить слово» [7, с. 104].

Метафоричним способом вираження несловесного молитовного спілкування, окрім тиші, є також звук. У творчості Віри Вовк це самобутні форми молитви-музики чи молитви-відлуння, коли голоси музичних інструментів і тиха мова природи відтворюють таємницю спілкування Бога й душі. Свідчення цього – молитва з повісті «Духи й дєрвіші»: «Я була скрипкою і грала, грала самі питання. І тоді розливалися надо мною Божі слова в органівій мові, заливали мене золотим сонцем...» [8, с. 130], а також поезія «Панахида», де природа безслівно голосить про трагедію атеїстичної доби: «По вас дзвонили

тільки конвалії / У долині під лісом, / Бо вже не було дзвонів. / І щигли вам співали панахиду...» [24, с. 362]. У наведених текстах звук семантизується, стає втіленням граничної емоційної напруги, переданої засобами метафоричної мови музики і природи.

Оригінального трактування набуває також **образ молитви**, яка у творах асоціюється з веслом, провідною зорею [7, с. 15], трояндою, мостом, веселкою: «Чи може молитися мені, як у середньовіччі, / Коли віруючих молитви / Ставали трояндами, ризами, коронами / Для Марії і малого Ісуса... / Бо молитва є звідні мости, веселки, аркади, / Що єднають коханців у чистім сузір'ї» [11, с. 92]. Афористичне осмислення Вірою Вовк суті й сенсу молитви виходить за межі будь-якого традиційного окреслення, виражаючи глибинну єдність молитовного досвіду різних релігій: «Буддистський монах / меле молитви на млинку, / чернець нанизує їх на чотки, / сіяч їх сипле в землю. / Різниця вся – в обряді» [17, с. 271]. Ліричні герої поетеси моляться не тільки словами, а й «фарбами на канві» [7, с. 106], «думками, бажаннями», навіть «скарженнями, стовбурченнями / і кучерявими мріями» [7, с. 101]. Цікаво також, що творцями молитов у поезіях Віри Вовк часто є навіть не люди, а – природа. Щира і неупадаюча, молитва доквілля постає справжнім взірцем, істинною школою спілкування з Усевишнім. Це вдало ілюструє поезія «Навчіть нас покори, трави...», де лірична героїня благає природу навчити її покори, істинної молитви і Божої мудрості [25, с. 48]. Оригінальні сполучення слова молитва та його варіантів із рослинними і тваринними номінаціями формують метафоричні одкровення неабиякої художньої сили. У створеній авторкою художній реальності «моляться тихо річки й потоки» [21, с. 136], «заклякле жито, скінчивши Господню молитву, піднімається з колін» [21, с. 49], «Черемош б'є поклони на скоках» [24, с. 339], «птахи в молитві підносять крила, / наче долоні» [20, с. 73]. В унісон із природою моляться також ангели [30, с. 111], серце [6, с. 46], «душа старої церковці» [24, с. 344]. Ці та інші метафоричні образи, основані на сміливому поєднанні конкретних і абстрактних понять, формують самобутній світ авторської молитвотворчості, визначальними рисами якого є нешаблонність, щирість і багатогранність естетичного вияву.

Представлені у прозі, поезії й драматургії, літературні молитви Віри Вовк відображають

її глибоке сприйняття **образу Бога**, своєрідну символічну ікону Всевишнього, мальовану впродовж життя і втілену у творах. Господь у них – і «майстер церемонії» [27, с. 38], і майстер, що виливає дзвони [29, с. 99], і «предвічний Ювелір» [20, с. 101], і «Найвищий будівельник», творець архітвору-всесвіту [3, с. 56], і Огородник, який плекає сад душі [16, с. 395], і «Режисер, якого ніхто ще не бачив» [5, с. 188], а також – «Найвищий Звіздар» [13, с. 233], керманіч-проводир на звивистих закрутах життя [16, с. 390]. Він – «надія тих, хто метається понад провалля сумніву» [15, с. 277], «світло світу» [5, с. 191], Той, хто «загорнений у сонце», хто «підносить свій довгий крок через гріх» і «знає нас глибше, ніж ми себе знаємо» [11, с. 92–93]. Усі ці символічні іпостасі сукупно висвітлюють єдиний молитовний образ Бога, віддзеркалений у душі і відображений у творах.

Висновки дослідження. У цілому, і мемуари, і поетичні, прозові й драматичні тексти Віри Вовк демонструють її глибоке сприйняття сутності молитви. Різноманітні за тематикою і сферами жанрового втілення, літературні молитви письменниці репрезентують самобутні форми художнього вираження. Якщо поезіям властива герметична метафорично-символічна форма, то прозовим і драматичним текстам, навпаки, притаманні розлогі медитативні сентенції, переплавлені крізь призму особистого духовного досвіду, спроектованого на долі героїв (проза) або ж на історичну долю України (драматургія).

Водночас у кожній із цих царин творчого вияву художня думка Віри Вовк репрезентує багату палітру засобів естетичної образності. Йдеться передусім про біблійну ремінісцентність, синтез прози й поезії, а також про афористичність, рефренне повторення ключових слів і знакову метафоричність. На цій основі постають своєрідні художні одкровення, втілені в символічному образі Господа і самобутніх формах молитви, з-поміж яких особливо вирізняються молитва тиші й молитва-музика.

На відміну від канонічних молитовних текстів, твори Віри Вовк не взоровані на усталені схеми, хоч подекуди виявляють асоціативну спільність із ними. Не подібні вони й на літературні молитви письменників Нью-Йоркської групи (Е. Андіївської, Б. Бойчука, Ю. Тарнавського), які, хоч і зверталися до жанру молитви,

однак інтерпретували його надто вільно. Певні ідейно-естетичні паралелі можна провести лише з молитовною лірикою Б.-І. Антонича Василя Барки, К. Мотрич чи польського священика Я. Твардовського, з якими твори Віри Вовк споріднює яскрава метафоричність, афористична лаконічність вислову, а ще – сакралізація національного простору (Василь Барка, К. Мотрич) та світу природи (Б.-І. Антонич, Я. Твардовський).

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія. Святе Письмо Старого та Нового Завіту / перекл. о. Івана Хоменка. — Л. : Місіонер, 2008. — 1475 с.
2. Вовк Віра. Біографічна мозаїка Віри Вовк / Віра Вовк // Проза. — К. : Родовід, 2001. — С. 27–58.
3. Вовк Віра. Будова / Віра Вовк. — Ріо-де-Жанейро : Contraste, 2015. — 86 с.
4. Вовк Віра. Весняне дійство / Віра Вовк // Театр. — К. : Родовід, 2002. — С. 235–270.
5. Вовк Віра. Вітражі / Віра Вовк // Проза. — К. : Родовід, 2001. — С. 159–206.
6. Вовк Віра. Вогонь Купала / Віра Вовк. — Л. : БаК, 2014. — 140 с.
7. Вовк Віра. Вселенна містерія / Віра Вовк. — Ріо-де-Жанейро : Contraste, 2017. — 116 с.
8. Вовк Віра. Духи й дервіші / Віра Вовк // Проза. — К. : Родовід, 2001. — С. 59–158.
9. Вовк Віра. Елегії / Віра Вовк // Поезії. — К. : Родовід, 2000. — С. 103–122.
10. Вовк Віра. Зеніт / Віра Вовк. — Л. : БаК, 2012. — 102 с.
11. Вовк Віра. Зоря провідна / Віра Вовк // Поезії. — К. : Родовід, 2000. — С. 65–102.
12. Вовк Віра. Іконостас України / Віра Вовк // Театр. — К. : Родовід, 2002. — С. 133–172.
13. Вовк Віра. Каппа Хреста / Віра Вовк // Поезії. — К. : Родовід, 2000. — С. 191–242.
14. Вовк Віра. Каравела / Віра Вовк. — Л. : БаК, 2006. — 96 с.
15. Вовк Віра. Коляда на Щедрий вечір / Віра Вовк // Маскарада. — К. : Факт, 2008. — С. 204–284.
16. Вовк Віра. Легенди / Віра Вовк. Проза. — К. : Родовід, 2001. — С. 381–400.
17. Вовк Віра. Мандала / Віра Вовк // Поезії. — К. : Родовід, 2000. — С. 259–272.
18. Вовк Віра. Мережа / Віра Вовк. — Л. : БаК, 2011. — 152 с.
19. Вовк Віра. Моя поезія / Віра Вовк // Поезії. — К. : Родовід, 2000. — С. 395–399.
20. Вовк Віра. Нев'янучий квіт / Віра Вовк. — Ріо-де-Жанейро : Contraste, 2017. — 114 с.
21. Вовк Віра. Ораторія хвали / Віра Вовк. — Ріо-де-Жанейро–К.–Л. : БаК, 2015. — 166 с.
22. Вовк Віра. Останній князь Звонимир / Віра Вовк // Знамено, повісті і романи. — Л. : БаК, 2011. — С. 467–518.
23. Вовк Віра. Печерні малюнки / Віра Вовк. — Ріо-де-Жанейро : Contraste, 2018. — 52 с.
24. Вовк Віра. Писані кахлі / Віра Вовк // Поезії. — К. : Родовід, 2000. — С. 335–368.
25. Вовк Віра. Ромен-зілля : поезії / Віра Вовк. — Дніпропетровськ : Пороги, 2007. — 65 с.
26. Вовк Віра. Смішний святий / Віра Вовк // Театр. — К. : Родовід, 2002. — С. 21–60.
27. Вовк Віра. Спілкування з опалевим метеликом / Віра Вовк // Диптих. — Л. : БаК, 2013. — С. 11–60.
28. Вовк Віра. Старі панянки / Віра Вовк // Проза. — К. : Родовід, 2001. — С. 207–292.
29. Вовк Віра. Сьома печать / Віра Вовк // Маскарада. — К. : Факт, 2008. — С. 97–122.
30. Вовк Віра. Триптих / Віра Вовк // Театр. — К. : Родовід, 2002. — С. 107–132.
31. Гординський С. Віра Вовк. Елегії: [рец. на : Віра Вовк. Елегії. Мюнхен, 1956] / Святослав Гординський // Київ–Філадельфія, 1957. — № 4. — С. 173.
32. Даниленко І. Загальні тенденції модифікації жанрового канону молитви в українській ліриці ХХ століття / Ірина Даниленко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. — 2012. — Вип. 28. — С. 45–54.
33. Коцюбинська М. Метаморфози Віри Вовк : [передмова] / Михайлина Коцюбинська // Віра Вовк. Поезії. — К. : Родовід, 2000. — С. 5–32.
34. Льюхарт Д. О. Своєрідність жанру молитви в поезії Віри Вовк / Д. О. Льюхарт // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. — Одеса, 2017. — Вип. 26. — Т. 1. — С. 45–49.
35. Овчаренко М. Авторка, що має Великого Союзника / Марія Овчаренко // Овід. — Чикаго, 1957. — № 5. — С. 9–12.
36. Покальчук Ю. Різні світи Віри Вовк / Юрій Покальчук // Всесвіт. — Київ, 1990. — № 2. — С. 148–150.
37. Шевчук Вал. Проза Віри Вовк : [передмова] / Валерій Шевчук // Вовк Віра. Проза. — К. : Родовід, 2001. — С. 5–24.

REFERENCES

1. *The Bible. Scriptures of the Old and New Testaments* [Bibliia. Sviate Pys'mo Staroho ta Novoho Zavitu] / perekl. o. Ivana Khomenka. — L. : Misioner, 2008. — 1475 p.
2. Wowk Wira. *Biographical mosaic of Wira Wowk* [Biohrafichna mozaika Wiry Wowk] // Wowk Wira. Proza. — K. : Rodovid, 2001. — P. 27–58.
3. Wowk Wira. *Construction site* [Budova] / Wira Wowk. — Rio-de-Zhaneiro : Contraste, 2015. — 86 p.
4. Wowk Wira. *Spring action* [Vesniane dijstvo] // Wowk Wira. Theater [Teatr]. — K. : Rodovid, 2002. — P. 235–270.
5. Wowk Wira. *Stained glasses* [Vitrazhi] // Wowk Wira. Prose [Proza]. — K. : Rodovid, 2001. — P. 159–206.
6. Wowk Wira. *Kupalas fire* [Vohon' Kupala] / Wira Wowk. — L. : BaK, 2014. — 140 p.
7. Wowk Wira. *Mystery of Universe* [Vselenna misterii] / Wira Wowk. — Rio-de-Zhaneiro : Contraste, 2017. — 116 p.
8. Wowk Wira. *Spirites and dervishes* [Dukhy j dervishi] // Wowk Wira. Prose [Proza]. — K. : Rodovid, 2001. — P. 59–158.
9. Wowk Wira. *Elegies* [Elehii] // Wowk Wira. Poetry [Poezii]. — K. : Rodovid, 2000. — P. 103–122.
10. Wowk Wira. *Noontide* [Zenit] / Wira Wowk. — L. : BaK, 2012. — 102 p.
11. Wowk Wira. *Star leading* [Zoria providna] // Wowk Wira. Poetry [Poezii]. — K. : Rodovid, 2000. — P. 65–102.
12. Wowk Wira. *Iconostasis of Ukraine* [Ikonostas Ukrainy] // Wowk Wira. Theater [Teatr]. — K. : Rodovid, 2002. — P. 133–172.
13. Wowk Wira. *Kappa of the Cross* [Kappa Khresta] // Wowk Wira. Poetry [Poezii]. — K. : Rodovid, 2000. — P. 191–242.
14. Wowk Wira. *Caravel* [Karavela] / Wira Wowk. — L. : BaK, 2006. — 96 p.
15. Wowk Wira. *Carol for a Generous Evening* [Koliada na Schedryj vechir] // Wowk Wira. Masquerade [Maskarada]. — K. : Fakt, 2008. — P. 204–284.
16. Wowk Wira. *Legends* [Legendy] // Wowk Wira. Prose [Proza]. — K. : Rodovid, 2001. — P. 381–400.
17. Wowk Wira. *Mandala* [Mandalia] // Wowk Wira. Poetry [Poezii]. — K. : Rodovid, 2000. — P. 259–272.
18. Wowk Wira. *Lace* [Merezha] / Wira Wowk. — L. : BaK, 2011. — 152 p.
19. Wowk Wira. *My poetry* [Moia poeziia] / Wowk Wira. Poetry [Poezii]. — K. : Rodovid, 2000. — P. 395–399.
20. Wowk Wira. *Unfading flower* [Nev'ianuchyj kvit] / Wira Wowk. — Rio-de-Zhaneiro : Contraste, 2017. — 114 p.
21. Wowk Wira. *Oratorio of praise* [Oratoriia khvaly] / Wira Wowk. — Rio-de-Zhaneiro–K.–L. : BaK, 2015. — 166 p.
22. Wowk Wira. *The Last Prince Zvonimir* [Ostannij kniaz' Zvonimir] // Wowk Wira. *Banner, stories and novels* [Znameno, povisti i romany]. — L. : BaK, 2011. — P. 467–518.
23. Wowk Wira. *Rock paintings* [Pecherni maliunky] / Wira Wowk. — Rio-de-Zhaneiro : Contraste, 2018. — 52 p.
24. Wowk Wira. *Painted tiles* [Pysani kakhli] // Wowk Wira. Poetry [Poezii]. — K. : Rodovid, 2000. — P. 335–368.
25. Wowk Wira. *Chamomile potion* [Romen-zillia] / Wira Wowk. — Dnipropetrovs'k : Porohy, 2007. — 65 p.
26. Wowk Wira. *Funny Saint* [Smishnyj sviatyj] // Wira Wowk. Theater [Teatr]. — K. : Rodovid, 2002. — P. 21–60.
27. Wowk Wira. *Communication with the azure butterfly* [Spilkuvannia z opalevym metelykom] // Wowk Wira. *Dyptych* [Dyptykh]. — L. : BaK, 2013. — P. 11–60.
28. Wowk Wira. *Old ladies* [Stari panianky] // Wowk Wira. Prose [Proza]. — K. : Rodovid, 2001. — P. 207–292.
29. Wowk Wira. *Seventh seal* [S'oma pechat'] // Wowk Wira. *Masquerade* [Maskarada]. — K. : Fakt, 2008. — P. 97–122.
30. Wowk Wira. *Tryptych* [Tryptykh] // Wowk Wira. Theater [Teatr]. — K. : Rodovid, 2002. — P. 107–132.
31. Hordynsky S. *Wira Wowk. Elegies: (review)* [Wira Wowk. Elehii] : (rets. na : Wira Wowk. Elehii. Miunkhen, 1956) / Sviatoslav Hordyns'kyj // Kyiv–Filadelfia, 1957. — № 4. — P. 173.
32. Danylenko I. *General trends in the modification of the prayer genre in the Ukrainian lyrics of the twentieth century* [Zahal'ni tendentsii modyfikatsii zhanrovoho kanonu molytvy v ukrains'kij lirytsi XX stolittia] / Iryna Danylenko // Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu «Ostroz'ka akademiia». Serii : Filolohichna. — 2012. — Vyp. 28. — P. 45–54.
33. Kotsyubynska M. *Metamorphosis of Wira Wowk* [Metamorfozy Wiry Wowk] / Mykhajlyna Kotsyubynska // Wowk Wira. Poetry [Poezii]. — K. : Rodovid, 2000. — P. 5–32.
34. Lochart D. O. *Feature of the genre of prayer in the poetry of Wira Wowk* [Svoieridnist' zhanru molytvy v poezii Wiry Wowk] / D. O. Lokhart // Naukovyj visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii : Filolohiia. — Odesa, 2017. — Vyp. 26. — T. 1. — P. 45–49.
35. Ovcharenko M. *Author, having a Big Ally* [Avtorka, scho maie Velykoho Soiuznyka] / Mariia Ovcharenko // Ovyd. — Chykhah, 1957. — № 5. — P. 9–12.
36. Pokalchuk Yu. *Different worlds of Wira Wowk* [Rizni svity Wiry Wowk] / Yuriy Pokalchuk // Vsesvit. — Kyiv, 1990. — № 2. — P. 148–150.
37. Shevchuk Val. *Wira Wowk's Prose* [Proza Wiry Wowk] / Valerij Shevchuk // Wowk Wira. Prose [Proza]. — K. : Rodovid, 2001. — P. 5–24.